Konsument verket • KO

Stockholm den 2 maj 2012

Justitiedepartementet
103 33 STOCKHOLM

Behov av översyn av bestämmelserna om reservationsanslutning till gruppförsäkringar

Sammanfattning

Tecknandet av gruppförsäkringar enligt försäkringsavtalslagen (2005:104), FAL, där den person som ingår i gruppen måste avböja försäkringen för att inte bli bunden av den (s.k. reservationsanslutning) har förekommit i Sverige främst i fall där parterna har en intressegemenskap, exempelvis mellan fackförening och fackföreningsmedlem. Detta, bl.a. för att ekonomiskt svaga personer ska kunna erhålla ett tillräckligt försäkringsskydd.

Konsumentverket och Finansinspektionen har uppmärksammats på att tecknandet av gruppförsäkringar genom reservationsanslutning har börjat användas av kommersiella aktörer som vill erbjuda sina kunder en försäkring. Bestämmelserna i FAL förbjuder inte uttryckligen detta.

Om företag i ökad omfattning kommer att erbjuda sina kunder olika gruppförsäkringar som de blir bundna av såvida de inte aktivt tackar nej till dem, ser Konsumentverket och Finansinspektionen en risk för att konsumenter i ökad grad kommer att hamna i problem och lida ekonomisk skada.

Konsumentverket och Finansinspektionen vill med denna skrivelse uppmärksamma departementet på fenomenet och föreslår att FAL ses över, exempelvis på så sätt att det införs ett uttryckligt krav på intressegemenskap mellan gruppmedlemmen (konsumenten) och gruppföreträdaren (den organisation som erbjuder försäkringen).

Negativ avtalsbindning

En allmän princip inom avtalsrätten är att ingående av avtal förutsätter två samstämmiga viljeförklaringar. En anbudsgivare kan därför inte ensidigt kräva att en anbudstagare ska följa ett erbjudande som denne inte har accepterat. Sådan negativ avtalsbindning är, med få undantag, inte tillåten enligt svensk rätt.

Enligt punkten 21 i bilaga I till Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/29/EG om otillbörliga affärsmetoder räknas som otillbörlig affärsmetod att t.ex. i ett marknadsföringsmaterial inkludera en faktura eller liknande betalningshandling som ger konsumenten intryck av att han redan har beställt den marknadsförda produkten när så inte är fallet (negativ avtalsbindning). Av 4 § i marknadsföringslagen (2008:486), MFL, framgår att direktivsbilagan ska gälla som lag i Sverige och den ovan beskrivna affärsmetoden ska alltid anses otillbörlig enligt 8 § marknadsföringslagen. FAL får dock anses ha företräde i egenskap av speciallag.

Negativ avtalsbindning används avseende gruppförsäkringar (reservationsanslutning)

Bestämmelser om kollektiva försäkringar återfinns i 17-20 kap. i FAL.

I 17 kap. 3 § första stycket respektive 19 kap. 3 § första stycket FAL finns bestämmelser om parterna i avtalet och hur man tecknar frivilliga gruppförsäkringar. Ett gruppförsäkringsavtal kan ingås mellan försäkringsbolaget och gruppmedlemmen genom att gruppmedlemmen låter bli att avböja försäkringen inom viss tid (reservationsanslutning). Försäkringstagaren (konsumenten) är att betrakta som gruppmedlem medan den part som förmedlar försäkringen (försäkringsförmedlaren) är att betrakta som gruppföreträdare i FAL:s mening. Gruppmedlemmens motpart är försäkringsbolaget. För att få teckna dessa försäkringar genom reservationsanslutning fordras av försäkringsbolaget eller gruppföreträdaren att viss information lämnas till gruppmedlemmen i samband med erbjudandet om försäkringen. Gruppmedlemmen ska bland annat informeras om sin rätt att när som helst säga upp försäkringen (se 17 kap. 5 och 12 §§ respektive 19 kap. 5 och 12 §§ FAL).

Gruppmedlem i FAL:s mening

Innan nuvarande FAL trädde i kraft var frågan om gruppförsäkringar oreglerad och man tillämpade i stället den gamla försäkringsavtalslagen (1927:77) analogt. Traditionellt sett har gruppföreträdaren varit en fackförening och försäkringen har meddelats för fackmedlemmarnas räkning. Skälen till att man har godtagit ett sådant förfarande från lagstiftarens sida har bl.a. varit att man ansett att det har funnits ett slags intressegemenskap mellan parterna samtidigt som det kan vara problematiskt att inkräkta på föreningsrättens område. I FAL finns inte några uttryckliga regler om vem som kan agera som

gruppföreträdare även om det inte torde råda någon tvekan om att syftet fortfarande är att möjliggöra reservationsanslutning där en intressegemenskap finns mellan parterna, t.ex. en fackförening och en fackmedlem. I förarbetena till FAL (prop. 2003/04:150 s. 314 ff.) har man ansett att avtalsfriheten får stå tillbaka för andra intressen (exempelvis sociala) när det dessutom kan vara till fördel för de försäkrade. Förutom kraven på informationsbestämmelserna som berörts ovan, ska även gruppföreträdaren på ett någorlunda klart och avgränsat sätt kunna definiera gruppen. Gruppavtalet ligger till grund för gruppförsäkringen men är i sig inte reglerat i FAL.

Problematiken

Konsumentverket och Finansinspektionen har uppmärksammats på ett nytt fenomen på marknaden vad gäller tecknandet av gruppförsäkringar och ser med oro på vad det skulle kunna få för konsekvenser för konsumentkollektivet om fenomenet sprids. Det har till Konsumentverket inkommit anmälningar från kunder till ett energibolag vilket i samband med ett reklamutskick har tecknat en kostnadsförsäkring i form av en gruppersonförsäkring å sina kunders vägnar som syftar till att täcka konsumentens elkostnad i samband med inkomstbortfall till följd av t.ex. sjukdom eller arbetslöshet. Detta är ett exempel på en form av negativ avtalsbindning mellan två parter som inte har någon intressegemenskap. Eftersom lagstiftningen inte ställer upp något krav på intressegemenskap mellan parterna och inte i övrigt anger vilka krav som ställs på en grupp, framgår inte lagens bakomliggande syfte.

Ett möjligt scenario är att allt fler kommersiella aktörer uppmärksammar denna affärsmöjlighet och att tecknandet av gruppförsäkringar genom reservationsanslutning kommer leda till skada för ett ökat antal konsumenter. I praktiken skulle konsumenter som är med i kundklubbar hos detaljhandelsföretag eller kunder hos olika typer av tjänsteföretag eller som på annan grund finns i kundregistren hos företag, kunna anslutas till försäkringar vilka de aktivt måste avbeställa för att inte åsamkas premiekostnader och överförsäkring. Flera näringsidkare ges här möjlighet att, genom en relativt liten investering, utöka sin verksamhet genom att i egenskap av gruppföreträdare förmedla försäkringar till sina kunder. En förmedling av försäkringar vilken näringsidkaren, som i det aktuella fallet, ombesörjer i syfte att säkerställa betalning för en viss vara eller tjänst.

Slutsats

Konsumentverket och Finansinspektionen anser att det ur ett konsumentskyddsperspektiv är påkallat att se över bestämmelserna om tecknandet av gruppförsäkringar enligt FAL. Det kan inte anses räcka med de befintliga krav som finns i FAL avseende bl.a. informationsskyldighet, rätt till uppsägning samt betalningsfrist avseende premiebetalning (se 19 kap. 5, 12 och 20 §§) för att motivera att personer i princip mot sin vilja blir bundna av försäkringar i olika kundförhållanden. Konsumentverket och Finansinspektionen vill med denna skrivelse påtala de brister i konsumentskyddshänseende som finns och uppmärksamma departementet på de företeelser som reservationsanslutningsmetoden kan ge/ger upphov till. Konsumentverket och Finansinspektionen efterfrågar därför en översyn av de befintliga

bestämmelserna för att utröna hur de bättre skulle kunna svara mot lagens bakomliggande syften. Ett tänkbart alternativ kan vara att i lagen införa ett uttryckligt krav på intressegemenskap mellan gruppmedlemmen och gruppföreträdaren för att reservationsanslutning ska vara tillåten.

Gunnar Larsson
Generaldirektör
Konsumentverket

Martin Andersson
Generaldirektör
Finansinspektionen